У густому гіллі старої ялини ледве проглядалося велике гніздо. Знизу воно нагадувало звичайне сорочаче, але якщо глянути згори, то найбільше воно було схоже на кулю, майстерно зроблену з дрібних сухих гілочок, перекладених мохом та лишайником і вистелену всередині мачулою, ізюбрячою та кабанячою шерстю, пташиним пір'ям. Довго й копітко збирала в лісі усе це білка Чорнохвістка, а мачулу зробила сама, розсукавши зубами кору на сухій липовій гілці. З настанням темряви білка потрапляла в гніздо черев єдиний лаз збоку і затуляла його мохом. У великі морози та хурделицю по кілька днів не виходила назовні Чорнохвістка, відлежуючись у своїй теплій схованці.

Важко переносить суворі морози білка. На гіллі лежить кухта, яка заважає вільно плигати з дерева на дерево.

На землі глибокий пухкий сніг, по ньому пересуватися легше. Готуючись до довгої зими, Чорнохвістка ховала в дупла горіхи та жолуді, розвішувала по гілках гриби, встромляла у розсохи шишки. Але чимало своїх запасів білка потім забувала. Природа наділила білку надзвичайно тонким нюхом: навіть крізь півтораметрову товщу снігового покриву вона вловлює запах горіха, що лежить на землі, і дістається до нього. На початку зими стрибуха виходила на годівлю рано-вранці й надвечір, коли ж день став зовсім короткий, перерву на відпочинок стало ніколи робити.

Минули січень і лютий — найважчі місяці для чотириногих. Березневе сонце виповнило ліс світлом, подовжилися дні, заметушилися на деревах білки. Чорнохвістка у гурті приятельок, які жили по сусідству, гасала з цоканням та гурчанням по деревах. Своїми галасливими іграми вони не раз привертали увагу шуліки-тетерев'ятника. Одного разу пернатий розбишака, нечутно підкравшись до надто вже безпечних пустунок, схопив одну з них пазурами й поніс у лісову гущавину. Охоплені жахом, розбіглися білки, причаїлися серед гілля дерев, але шуліка більше не з'явився.

Дні дедалі все теплішали. Дзюрчання струмків зливалося із співом птахів. Набубнявіли й зазеленіли гілки дерев та кущів, з'явилися свіжі яскраво-зелені голочки на смереках. Тепер Чорнохвістка могла вгамувати голод зеленим кормом, напитися солодкуватого березового соку, що вбігав тонкою струминкою з надгризеної нею вгорі кори.

Якось, стрибаючи по деревах, вона натрапила на пташине гніздо. В ньому лежали строкаті яєчка. Прокусивши шкаралупку, Чорнохвістка повипивала всі яйця, а частину підстилки з пташиного гнізда віднесла у своє гайно. Земля вивільнена від снігу, вабила до себе Чорнохвістку — розшукувати тут корм стало легше, ніж на деревах. У середині весни у Чорнохвістки з'явилося шестеро голеньких потворних малят. Росли вони швидко. З настанням літа білченята полишили рідне гніздо. Обережно куштували вони молоде листя та ніжні пагони дерев. Іноді їм щастило спіймати на корі нічного метелика. Спустившись на землю, вони розшукували разом з матір'ю торішні горіхи, насіння липи та гриби. Перші прогулянки по землі не обійшлися бее жертв: одне білченя схопив дикий кіт, друге підстерегла рись. Ще не встигли білченята набратися досвіду у розгадуванні підступних намірів своїх ворогів, а Чорнохвістка знову готувалася стати матір'ю. В середині літа в неї з'явилося вже десятеро білченят. Бідна Чорнохвістка ледве встигала годувати прожористих малят молоком. Добре, що з'явилися жолуді, горіхи, був грибний рік.

Незабаром білченята, що швидко росли, уже не вміщалися в гнізді. Чорнохвістка переселилася у велике дупло старої модрини. За нею туди перейшли троє білченят, а решта продовжувала жити в старому гнізді. Якось уночі, коли поснулі білченята не чекали ніякого лиха, по стовбуру дерева виліз соболь. Він видер зубами й кинув додолу мохову затичку і проліз усередину дупла. У гнізді зчинилася метушня, під час якої воно впало на землю разом із соболем і білченятами. Скориставшись миттєвою розгубленістю соболя, вцілілі білченята розповзлися врізнобіч і сховалися між корінням дерев. З'ївши трьох малят, соболь наситився і не став розшукувати решту. Наступного дня уцілілі білченята перебралися в материнське гніздо. В дуплі вистачило місця всім.

Звичайно всі мешканці лісу прагнуть перші побачити незнайому істоту. Побачивши якийсь підозрілий рух, Чорнохвістка заскакувала на дерево і, пильно роздивляючись предмет своєї уваги, енергійно помахувала опущеним хвостом, сердито постукуючи лапками по гілці і видаючи звуки, подібні до цокання. Жоден її ворог при цьому не міг залишитися байдужий, він кидався на білку, але захопити зненацька її нікому не вдавалось.

Якось раннім імлистим ранком Чорнохвістка поспішала до старого кедра, на верхівці якого вона бачила спілі шишки. Білка то перестрибувала з гілки на гілку, то спускалася з дерева на землю і бігла вистрибом по хмизу. Раптом попереду між дерев заворушилося щось велике й темне. Чорнохвістка зупинилася. Звівшись на задні лапки, вона довго вдивлялась у тварину, яка віддалено нагадувала ведмедя. І коли б запахло цим звіром, Чорнохвістка пробігла б поряд — ведмеді не кривдять білок. Але то був запах, який наганяв жах на всіх мешканців лісу,— запах людини. Мов птах, влетіла Чорнохвістка по лискучій корі модрини і, простягтись уздовж гілки, завмерла. Але хіба сховаєшся від мисливця!

Удар маленької кульки об гілку був такий сильний, що Чорнохвістку підкинуло вгору. Сердито цокочучи, вона поспішила сховатись у густому плетиві гілок, але варто їй було замовкнути, як знову почулися звуки пострілів. Довелося знову міняти схованку. Чорнохвістка залізла на самісіньку верхівку модрини, але й тут не знайшла вона спокою. Після восьмого пострілу Чорнохвістка метнулася шукати порятунку в густому кедрачі, що ріс неподалік на крутому схилі сопки. Пролетівши в повітрі метрів п'ятнадцять, вона опинилася на гілці низенької ялинки, що рвучко хитнулася під вагою її тіла, потім зіскочила на землю і, роблячи метрові стрибки, миттю вискочила на найближчий кедр і сховалася у розсосі його товстих гілок. Тиша, яка була запанувала в лісі, знову порушилася пострілами мисливця. Кульки дзвінко шльопалися об кедровий стовбур, але товсте дерево навіть не здригалося від їхніх ударів. Налякати білку таким чином було неможливо. Поблукавши

довкіл та витративши чимало патронів, мисливець зник. Минула не одна година, поки Чорнохвістка повернулася до свого гнізда.

...Які багаті дарунки приготувала гризунам осінь! На землі валялися коричневі блискучі жолуді та колючі горіхи маньчжурської ліщини, у верховітті кедрів пишалися великі смолисті шишки. Здавалося, цим щедротам не буде кінця-краю. Але білки не вірили в ситий достаток довгої зими. Вони невтомно носили і ховали у затишних місцях, доступних тільки їм, осінні плоди. В цій справі з ними змагалися кедрівки, сойки, синиці й повзики. Та й як тут було не трудитися, коли утриманців у лісі до дідька! Чимало більчачих харчів з'їли ведмеді й кабани, ізюбри й косулі. Особливо ж багато їх розтягли й поховали у своїх норах бурундуки, миші та полівки. Коли сніг вкриває землю і настають короткі імлисті дні, білки починають голодувати. Увесь їхній раціон тепер становлять самі обридлі деревні гриби. Багато звірків загинуло від куль мисливців, у зубах та кігтях хижаків, ще більше не прокинулося від голоду в гніздах, проте коли в ліс повернулася весна, Чорнохвістка знову пустувала у гурті таких самих моторних цокотух, як і сама. Вічна сила життя в природі!

І знову у Чорнохвістки народилося багато дітей — навіть більше, ніж торік. Здавалося, для білячого племені настало безтурботне життя. Але серце Чорнохвістки відчувало біду, страшнішу для її нащадків, ніж усі разом узяті хижаки та мисливці. У лісі не було ні шишок, ні жолудів, не вродили горіхи, не було насіння липи й клену, навіть грибів і ягід стало менше. Задовго до настання осені почало непокоїтися біляче плем'я. І от, наче змовившись, тисячі білок вирушили на захід, на пошуки багатих кормом місць. На сотні кілометрів простягся фронт руху довгохвостих звірків. Вони перетинали луки, биті шляхи, бігли ріллею... Їх бачили в селищах і на хуторах, а вони все йшли і йшли.

Серед кочової юрми була й наша Чорнохвістка. Від незліченних стрибків по шорстких гілках шерсть на її чіпких лапках стерлася. У животі було порожньо. Кілька разів білці пощастило поживитися насінням соняшника, коли вони пробігали городами, але від цього голод

дошкуляв ще дужче. Одного разу, долаючи відкритий простір, Чорнохвістка потрапила на очі воронам. Удари їхніх міцних дзьобів і крил були такі сильні, що бідна мандрівниця мало не знепритомніла. На її щастя, неподалік був кинутий трактористами курінь. Заскочивши в нього, Чорнохвістка врятувалася від неминучої смерті, а коли ворони полетіли геть, вона знову кинулася доганяти своїх подруг.

Наступного дня шлях білкам перетнула річка. Вона була така широка, що Чорнохвістка, хоч як не вдивлялася, не могла роздивитися протилежного берега, поросло густими вербовими кущами. Чорнохвістка не любила води, але, бачачи, як сміливо увійшли в воду її супутниці, пішла за ними, високо піднявши хвіст. Легка течія підхопила білок і понесла вниз, але звірки енергійно працювали лапками і пливли досить швидко. На середині ріки повіяв попутний вітерець, він намагався покласти на воду пухнасті хвости білок, але ті щосили тримали їх. догори, ніби вузькі чорні вітрила, і ще швидше пливли далі.

Довго пливли білки, адже вони не знали, що ширина річки в цьому місці сягала трьох кілометрів. Нарешті з'явився жаданий берег. Із шубкою, що прилипла до тіла, але з сухим хвостом, тремтячи від холоду, повільно вилізла з води Чорнохвістка й одразу сховалась у сухих кущах шелюги. Добре, що яскраво світило сонце і довкола не було ні душі. Швидко сохне на теплому вітерці біляча шубка. Розчесавши своїми гострими кігтиками шерсть, Чорнохвістка огляділася. Навколо лежали купинясті луки з некошеною травою, які чергувалися з непрохідними заростями шелюги. Чудове сховище від ворогів, але немає улюбленої їжі. Довелося вдовольнитися пагонами трав та дрібним берестом, що ріс поміж всохлою шелюгою.

Наступного дня білки, які перепливли Амур, зібралися в табунець і попрямували в бік сопок, що синіли на обрії. Зарості лози поступилися місцем багнистій рівнині, порослій чагарниковою берізкою і кострубатою модриною. Тут росло багато лохини, якою білки залюбки поласували. Потім модринову порость змінив дубняк. Жадібно накинулися зголоднілі мандрівниці на молоді жолуді. Але й ці ліси не прилади до душі білкам, і

минуло ще кілька днів, перш ніж вони досягли мішаних лісів, дуже схожих на ті, які вони недавно полишили. Але, на відміну від рідних місць, тут скрізь рясніли шишки, гронами висіли великі, в товстій шкаралупі горіхи. Багато білок, знайшовши сухі дупла, обрали цей ліс для постійного мешкання, а Чорнохвістка із помітно поріділою зграйкою все йшла на захід. Перебігаючи повз пасіку, білки привернули до себе увагу людей. Старий пасічник, проводжаючи поглядом попелясто-сірих звірків, які стрибали по гілках, мовив: "Ходова білка йде — бути нині доброму полюванню!"